

Neologizmy utvorené afixáciou vo francúzskych mediálnych textoch

Lucia Ráčková

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

lucia.rackova@yahoo.com

Kľúčové slová: *Libération, Sketch Engine*, korpusová lingvistika, COVID-19, slovotvorba, afix

Key words: *Libération, Sketch Engine*, corpus linguistics, COVID-19, word formation, afix

Úvod

Neologizmy sú nové slová, ktoré obohacujú súčasný jazyk. Tvoria sa mnohorakými spôsobmi. Vo francúzskom lingvistickom kontexte sa typológiou ich vzniku zaoberal predovšetkým tím profesora Sablayrollesa (Cartier – Sablayrolles – Boutmagharine et al., 2018) z Univerzity Sorbonne Paris-Nord. Podľa Cartiera et al. (2018) sa neologické jednotky rozdeľujú na: 1. formálne (*néologismes de forme*) a sémantické (*néologismes de sens*); 2. na výpožičky z iných jazykov (*emprunts*). Afixálne utvorené neologizmy k základovému slovu pripájajú slovotvorný formant, vytvárajúci zo slovotvorného základu novú lexikálnu jednotku. V kontexte predkladaného výskumu ide o afix, predponu – prefix alebo príponu – sufix.

Cieľom tejto štúdie je objasniť produktivitu afixálnych prostriedkov pri tvorbe nových lexikálnych jednotiek vo francúzskom jazyku v období koronakrízy. Zistujeme, ktoré prefixy a sufixy boli v súčasnej francúzštine najproduktívnejšie. Išlo o slová s novým rozšíreným významom už existujúcich lexikálnych jednotiek, sémantické neologizmy (*néologismes de sens*) alebo o nové slovné tvary, formálne neologizmy (*néologismes de forme*)? Viacerí autori (Mok, 1964; Dolbec, 1988; Guilbert, 1989; Jalenques, 2000, 2001, 2002; Apothéloz, 2005; Weill, 2009; Petraș, 2017) skúmali vo svojich prácach produktivitu skupiny prefixov *r-*, *re-*, *ré-*. Zamerali sa predovšetkým na možnosti odvodzovania slov vo verbách. Na základe ich zistení sa domnievame, že prefix *re-* a jeho alomorfy *r-*, *ré-* sa významne podieľali na utváraní neologizmov v krízovej lexike používanej počas pandémie COVID-19.

V nadväznosti na predchádzajúce výskumy (Hristov, 1977; Amiot, 2004b; Cartier – Sablayrolles – Boutmagharine et al., 2018), podľa ktorých je prefixácia v súčasnej francúzštine produktívnym slovotvorným postupom, sme predpokladali, že i v našej výskumnej vzorke budú nad sufixálne utvorenými lexikálnymi jednotkami dominovať prefixálne utvorené neologizmy. Zároveň sme sa domnievali, že vo väčšine lexikálnych jednotiek sa bude len aktualizovať význam už existujúcich lexikálnych jednotiek, a teda počet formálnych neologizmov bude nižší ako počet sémantických neologizmov. Počas covidovej krízy sa napríklad aktualizoval význam slova *confinement*. *Dictionnaire de l'Académie française* (2024, online, 9. aktualizovaná verzia) potvrdzuje, že ide o derivát zo slovesa *confiner*, ktorý sa vo francúzskom jazyku používa už od 15. storočia.¹

1 Metodológia výskumu

V období pandémie koronavírusu (2020 – 2022) vznikla potreba rýchlo reagovať na novú spoločenskú situáciu a pomenovať doposiaľ neexistujúce javy. Medializácia tohto bezprecedentného javu sa stala významným akceleratorom jazykového vývoja (Genčiová – Jesenská, 2023). Viac informácií o mediálnom diskurze v tomto období prináša monografia

¹ Dostupné na internete: <<https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9C3511>> [Cit. 2024-26-09].

Communiquer en temps de crise. Le discours médiatique de la pandémie de Covid-19 (Schmitt – Genčiová – Chovancová, 2024).

Predkladaný synchronný lingvistický výskum vychádza a nadväzuje na monografiu *La créativité lexicale dans le temps de la pandémie du COVID* (Jesenská – Ráčková – Veselá, 2024, v tlači). Na základe slovtvorby, lexikálnej sémantiky a neológie sa realizuje na výskumnej vzorke mediálnych textov zostavenej z denníka *Libération*, keďže úloha médií a novinárov bola v období bezprecedentnej spoločenskej situácie kľúčová. Podľa C. Molinariovej (2019, s. 67 in Tallarico, 2022) „(...) sú novinári na jednej strane tvorcovia neologizmov, a na druhej strane preberajú neologizmy, ktoré už v jazyku kolujú.“² Typ lingvistického výskumu súvisiaci s odvodzovaním slov sa začleňuje do oblasti neológie. „Termín neológia označuje (...) teoretické a aplikované skúmanie lexikálnych inovácií z pohľadu slovtvorných spôsobov (derivácia, kompozícia, výpožička atď.), nadobúdania významov už existujúcimi slovami (...)” (Vojtek, 2023, s. 553).

Pri realizácii lexikologického výskumu vo francúzskom jazyku na báze korpusovej lingvistiky sme využívali analytické vedecké metódy a snažili sme sa nimi pomocou selektívnej výskumnej vzorky dospieť k novým zisteniam. Metódou kontrastívnej analýzy v oblasti slovtvorby a lexikálnej sémantiky sme sa pokúšali naplniť cieľ štúdie, ako i odpovedať na vyššie formulované hypotézy. Výskumnú pozornosť sme sústredili primárne na prefixy a sufixy, ktoré sa z hľadiska tzv. realizovanej produktivity (*productivité réalisée*) vyskytovali najčastejšie. Tento termín, ktorý zahŕňa schopnosť afixov podieľať sa na tvorbe rôznych lexikálnych jednotiek v jazyku, Leferová (2012) prevzala z angličtiny od Baayena (1993; 2008), ktorý spomínaný jav pomenúva *realised productivity* alebo aj *extend of use*. Zistenia kvantitatívneho charakteru sú doplnené kvalitatívnym výskumom, ktorý sa v rámci predkladaného výskumu v oblasti lexikálnej sémantiky realizuje jednoduchším spôsobom.

2 Vytvorenie, analýza a teoretické podložie výskumnej vzorky

Pokiaľ išlo o výskumný materiál, v prvom kroku sme si vybrali francúzsky denník *Libération*, ktorý sme vyhodnotili ako najvhodnejší na výskum neologických jednotiek v čase pandémie COVID-19. Na svojej webovej stránke uvádza: „Cieľom *Libération* je poskytovať komplexné a overené informácie zo všetkých oblastí.“³ V tomto známom, ľavicovo orientovanom denníku, sa nachádza najvyšší počet neologizmov hneď po *L'Express* (Cartier – Sablayrolles – Boutmgharine et al., 2018, s. 10).⁴

Z obdobia rokov pandemickej krízy (2020 – 2022) sme metódou selekcie zvolili texty z jednotlivých pandemických vln, ktoré sme pomocou funkcie *WebBootCaT* nahráli do softvéru na lingvistickú analýzu *Sketch Engine*. Nástroj s užívateľsky prívetivým prostredím vytvorili vedci z Masarykovej univerzity v roku 2004. Pre uvedený výskum je vhodný najmä vďaka možnosti nahratia vlastnej výskumnej vzorky, čo bolo vzhľadom na jej rozsah 1 922 910 tokenov, 1 630 574 slov a 61 846 viet nevyhnutnosťou. Za užitočnú považujeme aj funkciu Kleenovej hviezdičky (viac pozri Chalupníková – Volková, 2013, s. 7), vďaka ktorej možno vyhľadávať morfémy slov a ktorých význam bolo možné pomocou funkcie *Concordance* identifikovať a analyzovať v kontexte. Vzhľadom na to, že korpus nebol lemmatizovaný a neobsahoval dátum vzniku jednotlivých textov, vytvorili sme tri podkorpora, v ktorých sme text z hlavného korpusu *LIBÉ* zoradili na základe troch pandemických vln (obdobia marec – máj 2020, november 2020 – január 2021, november 2021 – február 2022).

² „[...] d'une part, les journalistes sont eux-mêmes créateurs de néologismes ; de l'autre, ils reprennent les néologismes qui circulent déjà.“

³ „L'objectif de *Libération* est de fournir une information complète et vérifiée, dans tous les domaines.“ Dostupné na: <<https://www.liberation.fr/charte-ethique/>> [Cit. 2024-25-11].

⁴ „[...] les journaux les plus productifs de néologismes sont : *L'Express* (46 889 occurrences, 6,45 %), *Libération* (28 551, 3,93 %), *France Soir* (27 828), *Le Huffington Post* (26 237) et *le Monde* (25 701).“

Analýze výskumnej vzorky a jej štatistickému vyhodnocovaniu predchádzalo využitie funkcie *Wordlist*, vďaka ktorej sme vytvorili zoznam dvadsiatich kľúčových slov. Tie nám mali pomôcť zorientovať sa v krízovej covidovej lexike a následne v nej identifikovať neologizmy. Tento úvodný súpis najpoužívanejších slov v korpuse obsahoval 53 % prevzatých slov⁵ a 47 % lexikálnych jednotiek utvorených deriváciou. Len 7 % derivovaných slovných jednotiek sa utvorilo pomocou prefixácie⁶ a až 40 % z nich tvorili slová odvodené sufixáciou⁷ zo základových slov. Tieto údaje sú v rozpore s našimi úvodnými predpokladmi. Avšak vysvetlením nereprezentatívnosti tejto mikrovzorky je, že tento zoznam obsahoval i neneologické lexikálne jednotky vlastné mená, ktoré sme z výskumnej vzorky *LIBÉ* vylúčili.

Na základe predchádzajúcich štúdií o afixoch, najmä od Amiota (1995, 2004a, 2004b), Leferovej (2012) a Cartiera, Sablayrollesa, Boutmgharinovej et al. (2018), sme vytvorili zoznamy prefixov a sufixov. V ďalšom kroku sme ich v korpuse vyhľadávali a manuálne triedili s ohľadom na rozdiely medzi prvkami predstavujúcimi inovácie v slovnej zásobe a voľnými morfémi vo francúzskom jazyku. Reč je predovšetkým o zaužívaných slovách, ktoré už v minulosti boli lexikograficky spracované a uvádzajú sa v slovníku. Na záver sme lexikálne jednotky klasifikované ako neologizmy zoradili podľa absolútneho počtu daných jednotiek v korpuse.

Počas identifikácie neologických jednotiek vo výskumnej vzorke *LIBÉ*, pri ktorej sme sa s cieľom objektivizovať výskum a eliminovať subjektívny pocit neologickosti opierali o referenčné slovníky *Dictionnaire de l'Académie française* (2023, online, 9. najaktuálnejšia verzia), *Le Robert Dico en ligne*, *Le Trésor de la Langue française informatisée* a o etymologický slovník (Mathieu-Rosay, 1985). Vďaka nim sme sledovali postup vzniku samotného neologizmu. Celkovo sme detegovali 199 nových lexém. Pri určovaní neologických jednotiek sme sa z teoretických prác opierali o definíciu neologizmov Sablayrollesa (2000, s. 151), ktorý za neologizmus pokladá: „akékoľvek použitie predstavujúce odchýlku od toho, čo je zaužívané v slovnej zásobe“⁸ (Boulangier, 2003, s. 469). Pomohla nám i najbežnejšia, aj keď neúplná definícia neologizmu, a to, že ide o lexikálnu jednotku nenachádzajúcu sa v slovníku (Mudrochová, 2021, s. 296). Inými slovami, hneď ako sa lexikálna jednotka stane súčasťou slovníka, prestane sa chápať ako neologizmus (Nore, 2022).

Analýzou výskumnej vzorky sme dospeli k zisteniu, že vysoký počet lexikálnych jednotiek netvorili novoutvorené slová, ale už existujúce lexikálne jednotky, ktorých význam sa v novej pandemickej situácii len aktualizoval. Orgoňová a Bohunická (2011) tento jav nazývajú *revitalizácia*. Ide o sémantickú aktualizáciu významu lexém existujúcich vo francúzskom jazyku (napr. *masque*, *confinement*), ktoré sa nachádzajú na jazykovej periférii a zrazu sa začnú frekventovane používať. Francúzski lingvisti takýto typ lexikálnej jednotky označujú termínom *candidat à la néologie* (Ollinger – Valette, 2008, s. 25), *candidat néologisme* alebo *néologisme candidat* (Cartier – Sablayrolles – Boutmgharine et al., 2018, s. 8).

Najskloňovanejším formálnym neologizmom vo francúzštine v tomto období bol *Covid* s kolísavým pravopisom,⁹ ktorý je už súčasťou lexikografickej praxe a slovník *Le Robert Dico en ligne* (2024, online) ho definuje ako „infekčnú a nákazlivú chorobu zapríčinenú koronavírusom“.¹⁰ Slovník uvádza obidve možnosti rodu vo francúzštine, buď ženský *la covid*:

⁵ Vo všetkých prípadoch išlo o výpožičky z angličtiny, napr. *COVID-19*.

⁶ Napr. *non-vacciné*.

⁷ Napr. *épidémique*, *vaccinal*, *réanimation*.

⁸ „[...] tout emploi qui fait un écart par rapport à ce qui est emmagasiné dans le lexique.“

⁹ Niektorí používatelia uprednostňujú tvary *covid* alebo *COVID*.

¹⁰ „Maladie infectueuse et contagieuse causée par un coronavirus“. Dostupné na internete: <<https://dictionnaire.lerobert.com/definition/covid>> [Cit. 2024-26-09].

v nadväznosti na *la maladie* „choroba“ alebo mužský rod *le covid* odkazujúci na *le virus* „vírus“. Napriek tomu, že používatelia jazyka viac inklinujú k maskulínu, authority francúzskeho jazyka odporúčajú femininum (*Académie française*, online, 2020).¹¹

2. 1 Odvodzovanie pomocou prefixácie

Prefixy sú nositeľmi rozličných významov. Platí to i o verbálnych prefixálnych morfédoch. Skupina prefixov *r-*, *re-*, *ré-* vyjadruje buď opakovanie deja, alebo návrat do nejakého stavu. Morféma *pré-* odkazuje na predčasnosť (Amiot, 1995). Sémantické nuansy blízke predložkám sa vyjadrujú prefixmi *sur-*, *sans-*, *contre-* (Amiot, 2004a, s. 67). Sémanticky polyfunkčné prefixy vyjadrujúce zápor *dé-*, *in-*, *mé-* (Staaff, 1928) sa najlepšie pripájajú k podstatným menám a slovesám. Prefixálnymi slovotvornými formantmi s významom priblíženia *ad-*, *af-*, *al-* sa tvoria predovšetkým slovesá. Prefix *cyber-* naopak slúži na tvorbu nových substantív: *cyberculture*, *cyberpirate* (*Le Robert Dico en ligne*, 2023, online).

Pri identifikácii prefixov vo výskumnej vzorke sme natrafili na viacero sporných otázok. Prvou je sémantická dištinkcia morfédu od prefixov ako napríklad v slovese *revenir*, ktoré bolo do francúzštiny prevzaté z latinčiny (porov. s Petraš, 2017). S touto problematikou tak súvisel rozdiel medzi gramatikalizovaným významom (*sens compositionnel*) a lexikalizovaným významom (*sens non-compositionnel*) morfédu (Jalenques, 2001). Ďalší problém spočíval v nejednotnom delení prefixov a ich odlíšeni od tzv. fraktoloxém (*fractoloxèmes*). Hranica medzi prefixáciou a kompozíciou je v niektorých prípadoch veľmi tenká. Napríklad *corona-* sa na jednej strane môže považovať za prefix a byť súčasťou derivácie. Na druhej strane je možné ju pokladať za základové slovo a za prvok kompozície.

Opierajúc sa o Leferovú (2012), detegovali sme najproduktívnejšie prefixy. Vzhľadom na realizovanú produktivitu a absolútny počet výskytov v pandemickej lexike sme ako najčastejšie sa vyskytujúci prefix identifikovali *anti-* a na druhom mieste prefix *in-*. Obidva formanty vyjadrujú významovú hodnotu odporujúceho vzťahu voči niekomu alebo niečomu. Frekventovaným bol aj prefix *sur-* s významom nadradeného vzťahu. Často sa nachádzal v kontextoch poukazujúcich na beznádejnosť v období pandémie. Dosvedčuje to lexikálna jednotka typu *surmortalité* odkazujúca na vysokú mieru úmrtnosti či frekventovaná lexikálna jednotka *survie* vzťahujúca sa na boj o prežitie. Konkrétne lexémy a počty výskytov možno pozorovať v nasledujúcej tabuľke:

Prefix	Lexikálna jednotka	Absolútny počet výskytov
<i>anti-</i>	<i>anticorps</i>	178
<i>in-</i>	<i>incertitude</i>	109
<i>sur-</i>	<i>surmortalité</i>	64
	<i>survie</i>	70

Tabuľka 1 Najčastejšie prefixy a nimi utvorené lexikálne jednotky

2. 2 Odvodzovanie pomocou sufixácie

Cartier, Sablayrolles, Boutmgharinová et al. (2018, s. 13) uvádzajú, že „trojica sufixov *-iser*, *-ation* a *-isateur/trice* je najproduktívnejšou skupinou sufixov v žurnalistickom korpuse, ktorá označuje rôzne spoločenské transformácie (*twitterisation*, *macronisation*...)“.¹² V kontexte koronakrízy sa vo francúzštine objavuje nový termín *covidisation*. Definičným znakom sufixácie

¹¹ Dostupné na: <<https://www.academie-francaise.fr/le-covid-19-ou-la-covid-19>> [Cit. 2024-25-11].

¹² „La triple suffixation en *-iser*, *-ation* et *-isateur/trice* constitue la famille suffixale la plus productive dans le corpus journalistique, dénotant diverses transformations sociétales (*twitterisation*, *macronisation*...)“.

je, že ide o hlavný nástroj zmeny slovného druhu (Cartier – Sablayrolles – Boutmgharine et al., 2018, s. 16).¹³

V porovnaní s prefixmi sme pri sufixoch odhalili väčšiu kvantitatívnu variabilitu. Realizovanú produktivitu sme zaznamenali predovšetkým pri sufixoch 1. *-isme*, *-iste*, *-ment* a 2. *-age*, *-(at)ique*. Prvá trojica sufixov zahŕňala podstatné mená, ktoré vznikli zo slovies, inými slovami deverbatíva. Aj sufix *-age*, spájateľný s verbálnym alebo substantívnym základom, sa významne podieľal na tvorbe nových substantívnych lexikálnych jednotiek, napr. *décalage*, *séquenceage*. Sufixálny slovotvorný formant *-(at)ique* môžeme pozorovať v novovzniknutých adjektívach. Bol frekventovaný i v už existujúcich adjektívach vo francúzskom jazyku: *épidémique*, *symptomatique*, často skloňovaných v koronavírusovom diskurze. Lexémy vytvorené týmito sufixmi s ich absolútnymi výskytmi môžeme vidieť v nasledujúcej tabuľke:

Sufix	Lexikálna jednotka	Absolútny počet výskytov
<i>-age</i>	décalage	53
	séquenceage	39
- (at)ique	épidémique	265
	symptomatique	55
<i>-isme</i>	alarmisme	4
	antivaxinisme	1
	multilatéralisme	12
<i>-iste</i>	complotiste	12
	conspirationniste	5
	covidiste	1
- ment	confinement	1981
	déconfinement	480
	isolement	208

Tabuľka 2. Najčastejšie sufixy a nimi utvorené lexikálne jednotky

Okrem vyššie uvedených slovotvorných sufixov sme si všimli, že v skupine prídavných mien dominujú sufixálne slovotvorné formanty *-al* – *vaccinal* či *-é* – *covidé*. Čo sa týka podstatných mien, sufixom *-aine* sa tvoria podstatné mená ženského rodu, napríklad od čísla: *quatorze* + *-aine* : *quatorzaine*, sufix *-ie* okrem iného (zo synchronného hľadiska) označuje choroby: *maladie*, *pandémie*, ďalej sufix *-(i)on* slúži na vytvorenie neologickej jednotky *distantiation*, sufix *-ure* je súčasťou staronového slova *piqûre*, ktoré sa metonymicky používa na označenie vakcíny. Sufixálny slovotvorný formant *-ant*, pôvodne gramatický afix, je produktívny pri tvorbe podstatných mien: *variant*. Sufix *-ium* sa vyskytuje i v často skloňovanom a významovo aktualizovanom slove v súvislosti s pandemickou krízou *funérarium*. Podľa TLFi sa však formant *-ium* používa najmä na tvorenie termínov v chémii a fyzike.¹⁴ Navyše, súčasní terminológovia poukazujú na rôzne varianty termínov s diatopickou, diachrónnou a diastratickou povahou, čím vzniká množstvo terminologických synonym v rôznych oblastiach (Honová – Holeš, 2023, s. 66).

2. 3 Sémantické a formálne neologizmy

Napriek nášmu predpokladu, že sémantické neologizmy (*néologismes de sens*) budú početnejšie ako formálne neologizmy (*néologismes de forme*), vo výskumnej vzorke zostavenej z denníka *Libération* sa nachádzalo až 57 % formálnych neologizmov. Vznikli

¹³ Vo francúzštine sa tento jav označuje termínom *transcatégorisation*.

¹⁴ Dostupné na internete: <<http://stella.atilf.fr/Dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=100320315>> [Cit. 2024-09-27].

prevažne prefixáciou, hoci často išlo o slová s nízkym výskytom v korpuse. Sémantické neologizmy predstavovali zvyšných 43 % výskumnej vzorky. Ich absolútny počet výskytov v korpuse bol však vyšší. Z lexikálnych jednotiek, ktoré sa v korpuse nachádzali najčastejšie, si dovoľíme uviesť napr. *confiné, télétravail, isolement, déconfinement*. Keď sa pozrieme na distribúciu neologizmov v celej výskumnej vzorke, tak 33 % neologizmov tvorili výpožičky z iných jazykov s prevahou anglicizmov, 42 % nových slov predstavovali formálne a 25 % sémantické neologizmy. Pre lepšiu predstavu o neologických jednotkách vo francúzskom mediálnom diskurze uvádzame konkrétne príklady:

1. Formálne neologizmy

a) Utvorené prefixáciou

anti-confinement, anti-coronabonds, anti-coronavirus/anticoronavirus, Anti-Covid, après-corona, après-Covid-19, autoconfinement, autodiagnostic, auto-isolement, autolimitation, autotest, Avant-Covid, co-infection, contre-mesure, co-vider, démasquer, demi-confinement, mini-mea culpa, non-Covid, post-confinement, Post-Covid, Pré-Covid, quasi-confinement, quasi-effondrement, quasi-fermeture, quasi-totalité, quasi-unanimité, reconfinement, s'autoconfiner;

b) Utvorené sufixáciou

antivaxinisme, covidé, covidiste, funérarium.

2. Sémantické neologizmy

a) Utvorené prefixáciou

asymptomatique, désinfecter, désinfection, désinformation, non-vaccinés, post-épidémie, postopératoire/post-opératoire, post-pandémie, postréanimation, post-virus, télésuivi, télésurveillance, télétravail;

b) Utvorené sufixáciou

alarmisme, complotiste, confinement, conspirationniste, décalage, déconfinement, distanciation, épidémique, isolement, maladie, multilatéralisme, piqûre, quatorzaine, séquençage, symptomatique, vaccinal, variant.

3 Výskumné zistenia a diskusia

Pri bližšom pohľade na slovtvorné postupy, ktorými sa tvorili neologizmy v diskurze o pandemickej kríze v denníku *Libération*, sme zistili, že afixálne odvodzovanie je najproduktívnejším slovtvorným postupom, ktorým sa vytvorilo až 55 % nových lexikálnych jednotiek s prevahou prefixácie (37 %) nad sufixáciou (18 %). Skladaním vzniklo 39 % slov a zvyšných 6 % nových slov bolo vytvorených neafixálnou deriváciou, kde sa nachádzali prevažne skratky. Aj keď v štvrtine prípadov (25 % sémantických neologizmov) nepozorujeme vznik nových slov, ale iba aktualizáciu významu už existujúcich lexikálnych jednotiek, prítomnosť prefixácie v týchto jednotkách poukazuje na aktuálny trend v slovnej zásobe francúzskeho jazyka, a to tvorenie a frekventované používanie lexikálnych jednotiek odvodených afixmi, a priori prefixmi, ale i sufixmi.

Našou úlohou bolo zistiť, aká frekventovaná bola trojica prefixov *r-*, *re-*, *ré-* vo výskumnej vzorke. Vzhľadom na to, že v detegovaných neologizmoch prevažovali substantíva a nie verbá (napr. *reconfinement*), neidentifikovali sme prevahu prefixálnych jednotiek tvorených pomocou tohto vo francúzštine všeobecne produktívneho prefixálneho formantu. Výsledky bádania naopak priniesli iné zistenie, a to že najproduktívnejšími v koronakrízovom diskurze boli predpony *anti-*, *in-*, *sur-*. Je ale potrebné poznamenať, že dištinkcia voľných morfém od afixov bola pri slovách začínajúcich na *r-*, *ré-*, *re-* oproti neologizmom prefigovaným inými afixmi, náročnejšia. Nepopierateľným dôvodom absencie niektorého z trojice prefixov pri tvorbe nových lexikálnych jednotiek bol i fakt, že, napriek vysokému výskytu týchto morfém vo francúzskom jazyku ako takom, bol veľakrát súčasťou lexém typu

rester, ktoré boli prevzaté z latinčiny už v tejto podobe. Realizovanú produktivitu trojice prefixov *r-*, *re-*, *ré-*, by v ďalších štúdiách bolo potrebné skúmať primárne na slovesách.

Zložitou otázkou bol i samotný status neologickej jednotky. Ako neologizmy sme identifikovali tie slová, ktoré sa nenachádzali v referenčných slovníkoch alebo sa v nich nenachádzala ich aktualizovaná významová nuansa odkazujúca na pandémiu COVID-19, ako napríklad v lexikálnych jednotkách *anticorps*, *incertitude*.

Problematické sa ukázalo i samotné určovanie prefixálnych a sufixálnych neologických jednotiek. Aj samotní lingvisti niektoré lexikálne jednotky považujú za kompozitá, pričom iní ich považujú za deriváty. Sporný je napríklad prefix *après-*, ktorý Amiot (2004a) zaraďuje medzi prefixy, zatiaľ čo Grevisse (1993) ho považuje za morfému, pomocou ktorej sa tvoria slová skladaním. Pri určovaní prefixálnych neologických jednotiek sme sa preto primárne opierali o kritériá Leferovej (2012, s. 1332), podľa ktorej sú prefixálnymi jednotkami tie slová, v ktorých aj po odtrhnutí prefixu ostane slovotvorný základ so zreteľným a identifikovateľným významom. Ďalším kritériom je, aby sa frekvencia a pravidelnosť prefixu potvrdila aj v iných súčasných francúzskych slovách s tým, že v nich vyjadruje podobný význam. Treťou podmienkou je, aby bol potenciálny neologizmus sémanticky transparentný. V praxi to znamená, že význam neologizmu sa má dať odvodiť z významu základového slova a zároveň z významu prefixu.

Záver

Na základe našich výskumných zistení si dovoľíme konštatovať, že v súčasnom francúzskom mediálnom diskurze o pandemickej kríze je prefixácia (37 %) dvakrát produktívnejším slovotvorným postupom na tvorenie neologizmov ako sufixácia (18 %). To len potvrdzuje tvrdenie sorbonnského výskumného tímu (Cartier – Sablayrolles – Boutmagharine et al., 2018), že prefixácia je najproduktívnejším slovotvorným postupom vo francúzštine, a to napriek tomu, že 33 % nových slov predstavovali výpožičky z iných jazykov, prevažne z angličtiny. S týmto nespochybniteľným vplyvom anglického jazyka súvisiacim s determinologizáciou medicínskej terminológie či rozmachom informačno-komunikačných technológií sa francúzski hovoriaci snažili vysporiadať aj v náročnom období pandemickej krízy. Konštatujeme napríklad, že slovo *lock-down* nepreniklo do idiolektu francúzskych používateľov. Namiesto toho sa aktualizovala lexikálna jednotka z periferie jazyka, a to *confinement*.

Zistenia z tejto štúdie nám ďalej poslúžia na kontrastívny francúzsko-slovenský výskum v oblasti neológie, lexikálnej sémantiky a afixácie, primárne v druhej časti projektu *Sémantický potenciál afixácie v slovensko-francúzskej kontrastívnej perspektíve*, ktorá sa bude realizovať pomocou Sketch Engine na anotovanom paralelnom korpuse ELEXIS (*European Lexicographic Infrastructure*; ELEXIS Slovak Web 2021 a ELEXIS French Web 2020).

Literatúra:

- AMIOT, D. (1995): *L'antériorité temporelle dans la préfixation en français*. Dizertačná práca. Université Lille III.
- AMIOT, D. (2004a): Préfixes ou prépositions? Le cas de sur(-), sans(-), contre(-) et les autres. In: *Lexique*, 16, s. 67–83.
- AMIOT, D. (2004b): Haut degré et préfixation. In: *Travaux linguistiques du Cerlico*, 17, s. 91–104.
- APOTHÉLOZ, D. (2005). RE et les différentes manifestations de l'itérativité. In: *Pratiques: linguistique, littérature, didactique*, 125–126, s. 48–71. [Cit. 2024-26-11.] Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.3406/prati.2005.2060>>
- BAAYEN, R. H. (1993): On frequency, transparency and productivity. In: G. Booij – J. Van Marle, (eds.): *Yearbook of morphology*. Dordrecht: Kluwer, s. 181–208.

- BAAYEN, R. H. (2008): Corpus linguistics in morphology: morphological productivity. In: *Corpus Linguistics. An International Handbook*. Berlin: Mouton de Gruyter, s. 899–919.
- BOULANGER, J.-C. (2003): Compte rendu de Sablayrolles, J.-F. (2000) : La néologie en français contemporain. Examen du concept et analyse de productions néologiques récentes. In: *Meta*, 48/3, s. 466–472. Paris: Honoré Champion éditeur, coll. « Lexica », no 4 [Cit. 2023-30-10]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.7202/007612ar>>
- CARTIER, E. – SABLAYROLLES, J.-F. – BOUTMGHARINE, N. et al. (2018): Détection automatique, description linguistique et suivi des néologismes en corpus : point d'étape sur les tendances du français contemporain. In: *Congrès Mondial de Linguistique Française (CMLF). SHS Web of Conferences 46, 08002*, s. 1–20. [Cit. 2024-27-09.] Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1051/shsconf/20184608002>>
- DOLBEC, J. (1988): *La préfixation en français : essai de théorie psychosystématique et application au préfixe RE*. Dizertačná práca. Université Paris IV.
- GENČIOVÁ, A. – JESENSKÁ, P. (2023): Jazykový obraz Covid-19 v slovenskom a anglofónnom mediálnom prostredí. In: *Propria a apelativa – aktuální otázky 2*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, s. 95–106.
- GREVISSE, M. (1993): *Le Bon Usage*. Treizième édition révisée par A. Goosse. Paris, Louvain-la-Neuve: De Boeck-Duculot.
- GUILBERT, L. (1989): R(e), re. In: *Grand Larousse de la langue française*, 6, s. 4727–4728.
- HONOVÁ, Z. – HOLEŠ, J. (2023): TERM IN NON-SPECIALISED CONTEXT. CASE OF DETERMINOLOGISATION OF PSYCHIATRIC TERMINOLOGY. In: *Folia linguistica e litteraria. Journal of Language and Literary Studies*, s. 65–77. DOI: 10.31902/fl.45.2023.4
- HRISTOV, P. (1977): Distribution sémantique des préfixes verbaux en français moderne. In: *Revue roumaine de linguistique*, XXII, s. 43–61.
- CHALUPNÍKOVÁ, D. – VOLKOVÁ, N. (2013): Dotazy v CQL (pro Sketch Engine), stručný přehled CQL s důrazem na vyhledávání v českých korpusech. In: *PLIN021: Sémantická analýza v praxi*. [Cit. 2024-08-01.] Dostupné na internete: <https://nlp.fi.muni.cz/trac/research/rawattachment/wiki/cs/SketchEngine/Dotazy_v_cql.pdf>
- JALENQUES, P. (2000): Pour une approche non concatenatoire de la construction du sens des verbes préfixés : analyse de l'emploi dit "explétif" du préfixe RE en français contemporain. In: *Des mots aux dictionnaires : travaux de la section « Lexicologie, lexicographie, onomastique, toponymie »*. Actes du XXIIe Congrès international de Linguistique et Philologie romanes (Bruxelles, 23-29 juillet 1998), volume IV. Tübingen: M. Niemeyer, s. 305–316.
- JALENQUES, P. (2001): Quand la diachronie renvoie à la synchronie : étude des emplois idiomatiques du préfixe re en français (renier, remarquer, regarder etc.). In: *Recherches linguistiques de Vincennes*, 30, s. 39–62.
- JALENQUES, P. (2002): Étude sémantique du préfixe RE en français contemporain : à propos de plusieurs débats actuels en morphologie dérivationnelle. In: *Langue française*, 133, s. 74–90. [Cit. 2023-09-04.] Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.3406/lfr.2002.1048>, https://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_2002_num_133_1_1048>
- JESENSKÁ, P. – RÁČKOVÁ, L. – VESELÁ, D. (2024): *La créativité lexicale dans le temps de la pandémie du COVID*. Berlin: Peter Lang (v tlači).
- LEFER, M.-A. (2012): La préfixation française à travers les genres et les domaines : étude de corpus. In: *SHS Web of conferences*, Volume 1, 3e Congrès mondial de linguistique française, s. 1325–1349.
- MATHIEU-ROSAY, J. (1985): *Dictionnaire étymologique*. Alleur: Marabout.
- MOK, Q. I. M. (1964): Le préfixe RE en français moderne ; essai d'une description synchronique. In: *Neophilologus*, č. 48, s. 97–114.
- MOLINARI, C. (2019): La presse française à l'épreuve des néologismes. In: *Idéologies sur la langue et médias écrits : le cas du français et de l'italien / Ideologie linguistica e media scritti : i casi francese e italiano*. Bern: Peter Lang, s. 59–81.
- MUDROCHOVÁ, R. (2021): Jean-François Sablayrolles: Comprendre la néologie. Conceptions, analyses, emplois. In: *Časopis pro moderní filologii*, 103/2, p. 295–302.
- OLLINGER, S. – VALETTE, M. (2008): La créativité lexicale: des pratiques sociales aux textes. In: *CINEO'08*, s. 25–40.

- ORGOŇOVÁ, O. – BOHUNICKÁ, A. (2011): *Lexikológia slovenčiny*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PETRAȘ, C. (2017): Archaisme, lexicalisation et variation sur le terrain acadien : autour des verbes en RE/re-/r- et associés. In: *Revue de sémantique et pragmatique. Cadrage sur la variation, le changement lexical et le changement grammatical en français actuel*, 41–42, s. 59–78. [Cit. 2023-09-15.] Dostupné na internete: <<http://journals.openedition.org/rsp/451>>. DOI: 10.4000/rsp.451.
- SABLAYROLLES, J.-F. (2000): *La néologie en français contemporain*. Paris: Honoré Champion.
- SCHMITT, F. – GENČIOVÁ, A. – CHOVANCOVÁ, K. (2024): *Communiquer en temps de crise. Le discours médiatique de la pandémie de Covid-19*. Paris: Éditions des archives contemporaines.
- STAAFF, E. (1928): Étude sur les mots composés avec le préfixe négatif in- en français. In: *Studia Neophilologica*, 1/1, s. 45–73. [Cit. 2023-30-07.] Dostupné na internete: <http://dx.doi.org/10.1080/00393272808586724>
- TALLARICO, G. (2022): Néologismes expressifs et ludiques dans le vocabulaire de la pandémie. Néologismes expressifs et ludiques dans le vocabulaire de la pandémie. In: *Repères-Dorif*, 25, s. 1–22.
- VOJTEK, D. (2023): *Neológia a neografia vo francúzskej lingvistiky*. In: M. Ološtiak (ed.): *Neologizmy a neologizácia v lingvistickej reflexii*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- WEILL, I. (2009): RE dans tous ses états, un « préfixe » marquant l'aspect implicatif. In: *Linx*, 60 (*Nonne scripta manent ?*), s. 119–140.

Elektronické zdroje:

- Académie française.fr*. [Cit. 2024-25-11.] Dostupné na internete: <<https://www.academie-francaise.fr/le-covid-19-ou-la-covid-19>>
- Confinement*. [Cit. 2024-26-09.] Dostupné na internete: <<https://www.dictionnaireacademie.fr/article/A9C3511>>
- Covid*. [Cit. 2024-26-09.] Dostupné na internete: <<https://dictionnaire.lerobert.com/definition/covid>>
- Cyber*. [Cit. 2023-21-08.] Dostupné na internete: <<https://dictionnaire.lerobert.com/definition/cyber>>
- ium*. [Cit. 2024-09-27.] Dostupné na internete: <<http://stella.atilf.fr/Dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=100320315>>
- Dictionnaire de l'Académie française*. 9. aktualizovaná verzia. [Cit. 2023-06-07.] Dostupné na internete: <<https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9C3511>>
- Le Robert Dico en ligne*. [Cit. 2023-06-07.] Dostupné na internete: <<https://dictionnaire.lerobert.com/definition/covid>>
- Libération.fr*. [Cit. 2024-25-11]. Dostupné na internete: <<https://www.liberation.fr/charte-ethique/>>
- NORE, F. (2022). *Les néologismes*. [Cit. 2023-26-08.] Dostupné na internete: <<https://www.francoisnore.com/articles/les-neologismes>>
- Le Trésor de la Langue française informatisée* [Cit. 2023-06-07]. Dostupné na internete: <http://atilf.atilf.fr>

Výskumná vzorka:

- Libération 2020 – 2022. In: *Sketch Engine*. [Cit. 2023-05-03.] Dostupné na internete: <https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=user%2Fflucia.rackova%2Flibe_2>
- Libération. Première vague. In: *Sketch Engine*. [Cit. 2023-05-03.] Dostupné na internete: <https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=user%2Fflucia.rackova%2Fcorpus_1v_libe>
- Libération. Deuxième vague. In: *Sketch Engine*. [Cit. 2023-05-03.] Dostupné na internete: <https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=user%2Fflucia.rackova%2Fcorpus_2v_libe>
- Libération. Troisième vague. In: *Sketch Engine*. [Cit. 2023-05-03.] Dostupné na internete: <https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=user%2Fflucia.rackova%2Fcorpus_3v_libe>

Summary

Neologisms formed through affixation in French media texts

The study examines neologisms formed through affixation in French during the COVID-19 pandemic. The research focuses on selected texts from *Libération*, which ranks among the media with the highest number of linguistic innovations. In identifying neologisms, we draw primarily on the definitions and research in neology by Sablayrolles and his research team. Using the corpus tool *Sketch Engine*, we analyze whether prefixation or suffixation is the more productive word-formation process. Additionally, we explore whether new neological units during the pandemic were primarily created by modifying the meanings of existing words or through the emergence of new word forms. The research question focuses on the prefix RE-. We seek to determine whether RE- is a productive and frequent affix in the formation of neologisms in contemporary French, specifically within this media genre. The results show that affixation, particularly prefixation, is a highly productive word-formation process, yielding twice as many neologisms as suffixation. However, in our research sample, which revealed nearly two hundred neologisms, despite the high frequency of affixation, the productivity of the prefix RE- was not confirmed.

Táto štúdia je financovaná EÚ NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti SR v rámci projektu č. 09I03-03-V04-00417. Komponent 9: Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania výskumu, vývoja a inovácií. Excelentná veda.

**Funded by the
European Union
NextGenerationEU**